

Vélemények és attitűdök az élményalapú, tapasztalati tanulást segítő nemformális oktatási módszerekkel kapcsolatban

Nárai Márta

Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar
ELKH KRTK RKI Nyugat-magyarországi Tudományok Osztály

Bevezetés

„[...] a gyermekkultúrával, gyermekművészettel foglalkozni egyet jelent azzal, hogy a gyermek fejlődési, szocializációs és tanulási folyamataival társadalmi perspektívából, rendszerszinten és szakértő módon foglalkozunk” – írja Kolosai Nedda A gyermekkultúra jelene című tanulmányában (Kolosai 2016:26). Az oktatás, nevelés világa, a tanulási-oktatási módszerek és technikák, az e téren bekövetkezett változások, illetve ezek vizsgálata fontos kapcsolódás a gyermeki fejlődés területéhez. Az oktatás a tudás és ismeretek átadása mellett az értékek és normák közvetítésének, valamint a legkülönbözőbb (nemcsak a tanulóval, ismeretek elsajátításával összefüggő) készségek és képességek fejlesztésének fontos színtere. Ahhoz, hogy minél sikeresebb legyen ez a folyamat, az oktatási módszerekben is igazodni kell a megváltozott feltételekhez, melyben alapvető szerepet játszik, hogy napjainkban az infokommunikációs technológiák mindennapi életünkbe való beépülése következtében radikálisan megváltoztak az információszerezés és a tanulás mechanizmusai (Molnár 2015). A hagyományos és az innovatív élmény- és tapasztalatalapú módszerek komplex alkalmazására van szükség az oktatásban. Meg kell teremteni, hogy a gyermek/tanuló ne csak passzív befogadó, hanem aktív szereplője legyen a tudásátadásnak, akár a feladatok kitalálásának is. „A frontális oktatás helyett a tanárnak inkább facilitátorrá, moderátorává kell válnia az oktatásnak, ahol a tanulókat segíti, nem pedig irányítja.” (Lengyelne Molnár et al. 2021: 330) Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, a pedagógusok szemléletének változására, illetve módszertani tudásának bővülésére is szükség van.

Vajon maguk a pedagógusok hogyan viszonyulnak az élményalapú, tevékenységközpontú, tapasztalati tanulást biztosító oktatási módszerekhez? Mennyire gondolják ezeket hatékonynak, eredményesnek a tudásátadásra, a mai tizenévesek tanítására, készség- és képességfejlesztésre? Milyen előnyeit és hátrányait azonosítják a nonformális és informális tanulási módszerek, illetve az élményalapú interaktív módszerek alkalmazásának? Tanítási gyakorlatukban a hagyományos oktatási formák mellett milyen mértékben van jelen az innovatív oktatási módszerek alkalmazása? Tanulmányomban pedagógusok körében végzett online kérdőíves felmérés eredményei alapján próbálok választ adni ezekre a kérdésekre. A kutatást 2020 tavaszán (március-április során) egy, a társasjáték-pedagógia népszerűsítését középpontba állító pályázati anyag elkészítésének háttérkutatásaként végeztük; elsődleges célcsoportunk a közoktatásban tanító pedagógusok voltak.

1. Elméleti háttér

A formális, iskolarendszerű oktatásban még mindig a hagyományos, frontális tanárközpontú tanítási módszerek dominálnak, melyek a diákok oldaláról alapvetően passzív befogadást feltételeznek (Váczy 2012). Ugyanakkor nagyon gyakran halljuk, hogy a mai fiatal generáció figyelmét egyre nehezebb lekötöni, illetve motivációját egyre nehezebb fenntartani a hagyományos frontális oktatás eszközeivel, a hosszú előadás jellegű órákkal. Nemcsak az ismeretek, tudás átadására koncentrálnak oktatási formákra van szükség, hanem a „képességfejlesztést is középpontba helyező kompetenciaalapú oktatásra” (Váczy 2012). Olyan innovatív modern módszerekre, amelyek előtérbe helyezik az aktív tanulást, a tapasztalati tanulást, a tanulók számára érdekesebbé, élvezetesebbé, vonzóbbá teszik a tanulást, a tanulási folyamatot. És nem melleleg hatékonyabbá is, hiszen a valós tapasztalat által szerzett ismeret

sokkal mélyebben megmarad bennünk, kutatások szerint az így szerzett ismeretanyag döntő hányadára hetekkel később is emlékezünk (Lengyelne Molnár et al. 2021). A tanulás holisztikus megközelítése a tanulás kreatív, kognitív, szociális és érzelmi aspektusát emeli ki, melyek a 4C (Connect, Construct, Contemplate, Continue) elvére épülve biztosítják a képességfejlesztést és a tananyag mélyebb beépülését (Lengyelne Molnár et al. 2021). Akár projekt munkáról vagy tréningjellegű módszerekről, akár művészet-, dráma-, múzeum- vagy színházpedagógiai módszerekről, társasjáték-pedagógiáról vagy a gamifikáció (játékosítás) módszereiről legyen is szó, lényegük, hogy a tanulókat aktiváló és interaktivitásra készítő, kreatív szemléletű, komplex ismeretátadás és készségfejlesztés folyik ezen módszerek, eszközök alkalmazásával.

A nemformális, gyakran élményalapú módszereket akár sikeralapú módszereknek is nevezhetjük, hiszen legtöbbjük sikerélményt ad a gyermekeknek, fiataloknak, ami által a tanúláshoz, iskolához való viszonyulás is kedvező irányba változtatható (Kolosai 2016; L. Ritók 2016). Ezek a nem hagyományos keretű tanulási módszerek sikerélményekhez juttat(hat)ják a kevésbé jó képességű gyermekeket is, hatékonyabbak lehetnek a hátrányos helyzetű (pl. roma, tanulási nehézségekkel küzdő/ sajátos nevelési igényű [SNI]) tanulók számára is. Egyrészt a sikerélmény „pozitív irányba fordítja a gyakran negatív énképet és ez a hatás átsugárzik a gyerek más iskolai tevékenységére is” (L. Ritók Nóra 2016: 48), másrészt olyan általános képességeket is fejlesztenek ezek a módszerek, mint például a figyelemkoncentráció, logikai képességek, lényegmegragadás, melyek más tantárgyak területén is fontosak, illetve segítenek a különféle ismeretanyagok bevéésésében (L. Ritók Nóra 2016), hiszen lehetőség van több tantárgy tudásanyagát is komplex módon ötvözni. Ugyanakkor a tehetséges, valamely területen kiemelkedő tudású, képességű tanulók számára is nagyobb lehetőséget adnak a tehetség gondozásra, készség- és képességfejlesztésre, kritikai gondolkodásra, kutatómunkára stb. (Váczy 2012).

Az interaktív, élményalapú tanulási módszerek közül számos megköveteli a tanulók közös munkáját, együttműködését, az egymásra figyelmet, melynek során szociális készségeik is fejlődnek, így alkalmazásuk elősegítheti, hogy toleránsabbá és elfogadóbbá váljanak egymással (és másokkal) a fiatalok, kooperatívabbak legyenek egyéb tevékenységeikben is. L. Ritók Nóra (2016: 50) hangsúlyozza, hogy a „szociális kompetenciafejlesztés szempontjából nélkülözhetetlenek” ezek a módszerek, a különböző képességű, illetve a különböző szociális helyzetű gyerekek közös munkája során pontosan az a lényeg, hogy a kooperatív feladatok által e közös munka közben „olyan képességeik fejlődnek, melyek megalapozzák a sikeres együttműködést a gyerekkorban és később a felnőttkorban is” (L. Ritók 2016: 48). A társakkal való együttműködés, a társas kompetenciák fejlesztése mellett erősítik a gyermekek, fiatalok autonómiáját, hozzájárulnak nemcsak a világ, hanem önmaguk megismeréséhez is (Tímár 2016). Kutatások igazolják például, hogy a dramatikus eszközök (művészetpedagógia, drámapedagógia, színházi nevelési programok) alkalmazása az oktatásban pozitívan hatnak a személyközi, interkulturális és szociális, valamint az állampolgári kompetenciára és az anyanyelvi kommunikációra (Cziboly 2010). A színházpedagógia során egy-egy irodalmi mű, történelmi téma bemutatásával, feldolgozásával – történjen ez akár interaktív, értelmező vagy ún. „osztályterem-színház” formájában – nemcsak az ismeretátadásra, a tananyag átadására és befogadására van lehetőség, hanem morális, emberi, társadalmi kérdések felvetésére, megvitatására, vagy készségfejlesztés (pl. kommunikáció, mozgás), vagy akár prevenció cél is állhat a foglalkozás fókuszában (Bethlenfalvy–Cziboly 2014). A médiapedagógia módszerei között is találunk például prevenció programokat, melyek keretében internetbiztonsággal és médiaerőszakkal foglalkozó játékok (Tímár 2016) segítik a téma megismertetését, feldolgozását. A művészetpedagógia a művészetek, műalkotások megismerése és az alkotás révén hozzájárul a gondolkodás, a koncentráció, a kooperációs készségek, a kockázatvállalás, a nyitottság, az intuáció, a spontaneitás, a bizalom és önbizalom fejlesztéséhez; képessé tesz arra, hogy új módon lássuk a világot (Takács–Csimáné Pozsegovics 2016: 291). Fejleszti az

érzelmi intelligenciát, melyre a hagyományos oktatási keretek nem nagyon adnak sem lehetőséget, sem motivációt a pedagógusnak (Kolosai 2016). A művészeti, így például a múzeumpedagógiai foglalkozások során az egyik legmeghatározóbb a „szórakozva tanulás” elvének érvényesítése (Takács–Csimáné Pozsegovics 2016: 294). A társasjáték-pedagógia vagy a gamifikáció („játékosítás”) könnyen beépíthető (lennének) az oktatásba, segítségükkel az ismeretanyag elsajátításához/tanuláshoz szükséges kompetenciák (mint pl. szövegértés, logikai képességek) játszva fejleszthetők, de a szociális kompetenciákra (pl. együttműködés, kommunikáció, szabálykövetés, felelősségvállalás) is megfelelő hangsúly helyeződik. A gamifikáció tipikus példája a LEGO oktatásba történő integrálása, melyre a közkedvelt építőjátékot gyártó cég egy komplett módszertant is kidolgozott, a LEGO® EDUACTION programot, melyet ma már több mint 60 országban alkalmaznak az oktatásban (Lengyelne Molnár et al. 2021).

A nemformális, élményalapú tanítási eszközök beépítésével talán jobban van arra is lehetőség, hogy az átadandó ismeretanyagban komplex módon és hangsúlyosabban megjelenjen a lokalitás (a lakóhely) kultúrájának, történelmének, természeti és egyéb értékeinek a megismertetése, ami hozzájárul a településhez, térséghez való kötődés erősítéséhez. Önmeghatározásunk fontos részét képezi a települési hovatartozásunk, lokális identitásunk (Nárai 2009), melynek definiálásával legerősebb szociális szükségletünket, a valahová tartozás szükségletét elégítjük ki (Raagmaa 2002). A közös identitás társadalmi, területi, történelmi és kulturális gyökerekre nyúlik vissza (Paasi 2003), melyek megismertetése, átadása a helyi oktatási intézmények felelőssége is. A területi identitás egyszerre tudatos és emocionális azonosulás, kötődés egy településhez (térséghez), amely történelmi és területi szocializációs folyamat eredményeként jön létre (Raagmaa 2002), és melynek formálásában a helyi oktatási intézményeknek pedagógiai és szocializációs szerepük is van.

A nem formális módszerek repertoárja ma már nagyon széles palettán mozog, ki-ki megtalálhatja benne a számára legelfogadhatóbbat, leginkább megvalósíthatót. Alkalmazásuk megfelelő nyitottságot, felkészültséget is feltételez, a pedagógusoktól általában nagyobb mértékű idő- és energiabefektetést, rugalmasságot, szervezőkészséget igényel e módszerek tudatos, felkészült és megfelelő alkalmazása. Ugyanakkor, mint fentebb bemutatásra került, mind motivációs, mind tudásátadás és készség- illetve képességfejlesztési szempontból is sikeresebb és hatékonyabb (lehet) a hagyományos frontális oktatásnál.

Szólnunk kell továbbá a digitális eszközök oktatásban való alkalmazásáról is, hiszen a 21. században, az infokommunikációs eszközök világában felértékelődnek a digitális kompetenciák, a digitális bennszülöttek világában szinte magától értetődő, hogy az IKT eszközöket, a digitális technológiát az oktatásban is (ki) kell(ene) használni, illetve megfelelő digitális kompetenciák birtokába kell juttatni a felnövekvő generációkat, hogy valóban értékesen, értelmesen tudják használni a technika, technológia fejlődése adta lehetőségeket. Az infokommunikációs technológiák fejlődése nagyon komoly hatással van a gazdaságra, társadalomra egyaránt. A szakirodalomban egy ideje elterjedt az Ipar 4.0 elnevezés, amely e technikai-technológiai változások hatására lezajló változásokat a 4. ipari forradalom korszakaként határozza meg. A robbanásszerűen fejlődő elektronika és az internet megváltoztatja a gazdaság és az élet minden területét, érinti a szolgáltatások nyújtását, a termelést, az információk megosztását, hatással van a szervezetek belső működésére, az oktatásra, emberi kapcsolatokra, kommunikációra stb. (B. Szabó 2013). Az Ipar 4.0 elemei, a gépek, eszközök közötti kommunikáció (M2M), mesterséges intelligencia, robotika, big data, IoT (Internet of Things), IoS (Internet of Services), 5G, felhőalapú szolgáltatások változásokra készítetik a termelő és szolgáltató egységeket, az oktatási intézményeket is. A változásokkal lépést kell tartani, amelyhez nemcsak a legújabb technikai vívmányok kellene, hanem azokat megfelelőképpen alkalmazni, használni tudó emberek is, az erre való képesség, tudás megteremtésében az oktatási intézményeknek élen kellene járniuk. A digitális társadalomban

felnövő gyermek számára az Internet, az okostelefon és más okos eszközök az információszerzés szinte legfontosabb terepévé váltak (Tímár 2016). „Az ilyen módon megszerezhető, önálló tanuláson alapuló, transzdiszciplináris, multimédiás és gyakorlatias tudás szétfeszíti a hagyományos iskolai keretet, amelyben a többlettudással rendelkező tanár adja át az információt és határozza meg az elsajátítandó ismereteket.” (Tímár 2016: 261) A digitális világban az információ gyakorlatilag korlátlanul hozzáférhető, bizonyos területeken a diákok akár a tanárhoz képest többlettudásokkal bírhatnak, így a pedagógusnak nem annyira az információ átadása a feladata, hanem facilitátorként azok rendszerezésének, megítélésének, felhasználásának segítése (Tímár 2016).

A digitális eszközök használata egyrészt támogatja az élményalapú tanulást, érdekesebbé, élvezetesebbé tehető az elsajátítandó tananyagok, növelhető a tanulók motivációja stb. (pl. QR-kód alapú feladatkiadás). Másrészt a médiapedagógia módszertanában szintén az élmény- és cselekvésközpontú, tapasztalatközpontú tanulás a hangsúlyos, és a személyközpontú pedagógia és a kooperatív tanulás elemeit alkalmazza, de akár ötvözhető a gamifikációval is (Tímár 2016). A fiatal korosztályok esetében egyre kevésbé szab gátat a digitális–okoseszközök oktatásban való alkalmazásának az eszközellátottság hiánya. A legutóbbi Ifjúságkutatás eredményei azt mutatják, hogy napjainkra jelentős mértékben nőtt az okostelefonnal, internethozzáféréssel, illetve számítógéppel rendelkezők aránya. A 15–29 évesek döntő többségének (85-87%-ának) rendelkezésére állnak ezek az eszközök (Székely–Szabó 2016). Egy 2019-ben, hátrányos helyzetű térségben (Nógrád megye) megvalósuló kutatás eredményei alapján is azt állíthatjuk, hogy a középiskolások körében gyakorlatilag teljesen általános az okostelefon használata, alig van körükben olyan, akinek ne lenne ilyen eszköze, illetve napi szinten ne használná azt. A középiskolások döntő többsége otthonosan mozog a digitalizáció világában, többségük számára nem okoz gondot az új technológiák használata, és nagy részüket érdeklik is a technológiai újítások. A kutatás eredményei azt is mutatják, hogy az okostelefonok, mobilnet nagymértékű napi szintű használata azt is jelenti, hogy e digitális bennszülött fiatalok jelentős része sem okostelefon (54,5%), sem internet (57,4%) nélkül nem tudja elképzelni az életét (Barsi–Nárai 2020).

2. A kutatás módszertana és a minta alapjellemezői

Kérdőívünkben zárt és nyitott kérdésekkel egyaránt dolgoztunk, illetve skálakérdéseket is alkalmaztunk az attitűdök, vélemények megismerésére. A kérdőívet LimeSurvey internetes alkalmazásban készítettük és tettük közzé, melynek kitöltésére 2020 márciusában és áprilisában volt lehetőség, az adatok elemzését SPSS statisztikai adatelemző programmal végeztük.

A kérdőívet 282 fő nyitotta meg, a teljes kitöltések száma 78. Mintánkat a kérdőívet teljes mértékben kitöltő 78 pedagógus alkotja. Az online lekérdezés és a minta elemszáma miatt eredményeink nem általánosíthatók, kutatásunk nem reprezentatív, de értékes információkkal járul hozzá a pedagógusok nemformális oktatási módszerekkel kapcsolatos gyakorlatának és véleményének megismeréséhez. Az eredményeket némileg befolyásol(hat)ja, hogy a felmérés a COVID-19 járvány első hullámának időszakára esett, ami érintette az oktatás rendszerét is, ugyanakkor azt kértük, hogy a kitöltők addigi, illetve általános gyakorlatukról adjanak információt.

A mintát alkotó válaszadók döntő többsége (87,2%) nő, ami jól tükrözi a pedagógus társadalom nemi összetételét. Az életkori megoszlás is viszonylag jól reprezentálja a hazai oktatás helyzetét: a legfiatalabb kitöltő 24, míg a legidősebb 68 éves, a minta átlagéletkora: 47,9 év; a kitöltők közel fele az ötvenes–hatvanas éveiben jár. Ennek megfelelően válaszadóink jelentős része több évtizede, akár 30–40 éve van a pedagógusi pályán. Tanított tárgyaikat tekintve nagyon vegyes a kép, gyakorlatilag minden tantárgy előfordul az idegen nyelvtől kezdve a történelmen, a környezet- és természetismereten keresztül a drámáig, etikáig, zenéig. Legnagyobb arányban az idegen nyelvet, a magyar nyelv és irodalmat, illetve a matematikát

tanítókat találjuk, legkevésbé a természettudományos tárgyak közül a földrajzot, kémiát, fizikát tanítók vannak jelen a mintában.

Kérdőívünkkel elsődlegesen a közoktatásban tanító pedagógusokat céloztuk meg, így jellemzően őket találjuk a válaszadók között, mind az alsótagozat korosztályait, mind a felsőtagozatosakat tanítókat megtaláljuk a mintában, csakúgy, ahogy a középiskolai tanárokat is. Vannak, akik több korosztállyal is dolgoznak munkájuk során. A tanított korosztályoknak megfelelően vegyesen alakul az iskolatípus szerinti összetétel is: mintánk több mint felét általános iskolában tanító pedagógusok teszik ki, valamivel több mint negyede gimnáziumban, míg ötöde szakgimnáziumban/szakközépiskolában tanít. Jellemzően városi (főként megyeszékhelyen található) intézményekben tanítanak, községi iskolákból kevesen töltötték ki a kérdőívet.

3. A kutatás eredményei

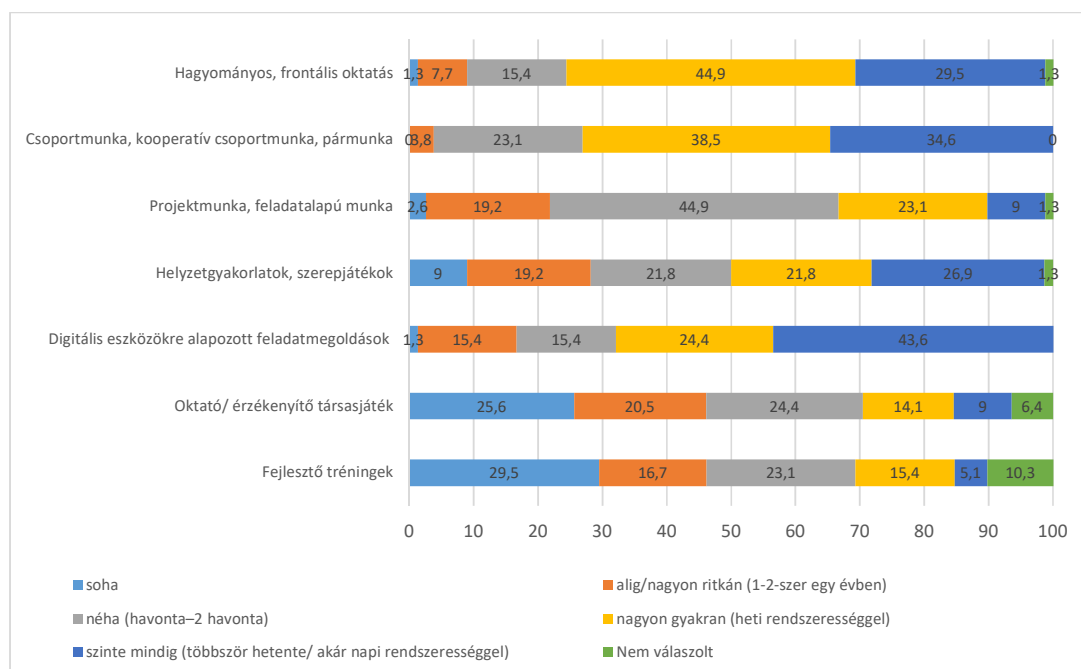
3.1. Oktatási gyakorlat – alkalmazott oktatási módszerek

A hagyományos, frontális oktatás mellett számos, a nemformális tudásátadásra lehetőséget adó pedagógiai módszer alkalmazásának gyakoriságát mértük kutatásunk során, így pl. a páros vagy csoportmunka, illetve a projektmunka jelenlétét a pedagógiai gyakorlatban, a szerepjátékok, helyzetgyakorlatok alkalmazását, digitális eszközökre alapuló feladatmegoldások előfordulását, oktató/érzékenyítő társasjáték bevonását, továbbá tréningalapú módszerek megjelenését.

Eredményeink azt mutatják, hogy a kérdőívet kitöltő pedagógusok nagyon nyitottak a nemformális módszerek használatára, több esetben elmondható, hogy jelentős részük rendszeresen alkalmazza azokat az oktatásában, akár (szinte) minden tanóráján, foglalkozásán, azaz heti vagy mindennapi gyakorlatként. Ugyanakkor látható, hogy a leggyakoribb előfordulása (együtt véve a nagyon gyakran és a szinte mindig kategóriákat) még mindig a hagyományos frontális oktatásnak van, ezt követi a legkevésbé innovatív, de a hagyományos módszert mégis oldó csoportmunka/páros munka alkalmazása, valamint a digitális eszközökre (mint pl. aktív tábla, számítógép, videó) alapozott munka. Ez utóbbi kiemelkedő „szinte mindig” említésében jelentős mértékben a koronavírus járvány miatt a home schooling rendszerben megvalósuló digitális oktatásra való átállás hatása tükröződik, tükröződhet, mely megkövetelte a tanítóktól, tanároktól az IKT eszközök, digitális megoldások, platformok alkalmazását. Ugyanakkor kétségtelenül az utóbbi években az oktatási intézmények jelentős részében lezajlott egy digitális eszközfejlesztés, interaktív technikai eszközök (pl. aktív tábla, projektor) telepítésével az iskolák nagy részében megteremtődtek az alapvető feltételek, mely megnövelte a digitális eszközök és technikák alkalmazását a pedagógusok körében, vannak iskolák, ahol a kitiltás helyett az okos telefonokat is próbálják bevonni a tanórai munkába és kihasználni a modern IKT-eszközökben rejlő előnyöket. A frontális oktatás határait lényegesen nagyobb mértékben átlépő módszerek közül a helyzetgyakorlatok, szerepjátékok alkalmazásának gyakorisága emelhető még ki, e módszereket a válaszadók közel fele iktatja be rendszeresen tanóráiba. Gyakori projektmunkára vagy feladatalapú munkára (mint pl. prezentáció) a válaszadók harmadának tanulói számíthatnak, az érzékenyítő/oktató társasjátékok vagy fejlesztő tréningek beépítése a pedagógiai repertoárba lényegesen kisebb mértékű, illetve ez utóbbi módszerek esetében megjelenik és hangsúlyos a „soha” választ adók nagyságrendje (1. ábra).

Az oktató/érzékenyítő társasjátékok bekapcsolását az oktatásba az is gátolja, hogy viszonylag kevés kimondottan e célból pedagógusoknak készült eszköz készült, és nem is biztos, hogy mindegyikük ismert a pedagógusok körében. A kisebbeknek, alsós korosztálynak több lehetőség van, akár számolás, olvasás területén is, felsős korosztálynak már kevesebb, bár elérhető kémiából, földrajzból is oktató társasjáték. A nagyobbaknak (felsősök, középiskolások) az oktató társasjátékok mellé akad néhány személyiségfejlesztő és érzékenyítő

társasjáték is (mint pl. Szociopoly, Kinek az útján?), de jogtudatosító játékok (pl. MONDO), illetve prevenciós célú kártyajátékok (pl. internetbiztonság kapcsán a cyberbullying témakörében [Tímár 2016: 267]) is találhatunk.

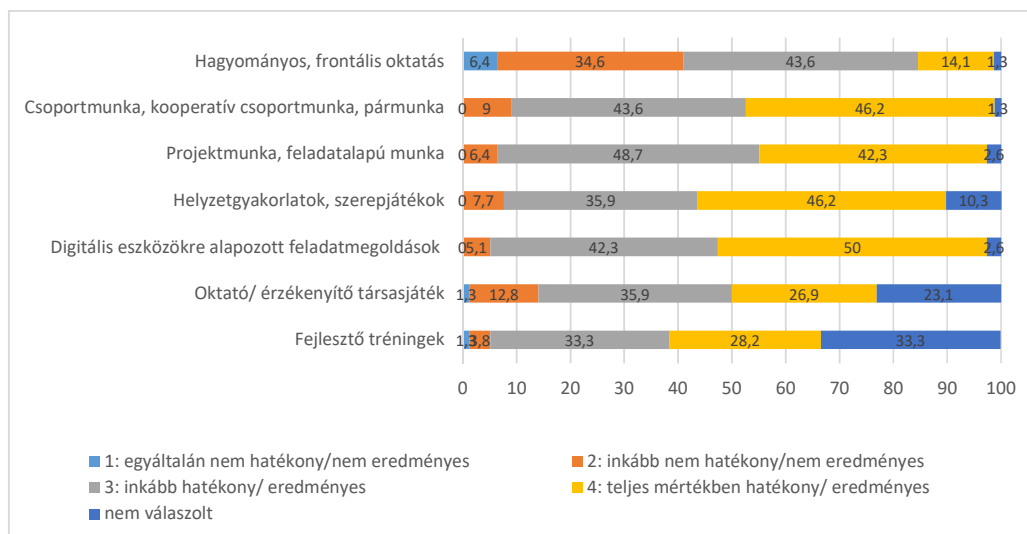
1. ábra: Az egyes oktatási módszerek alkalmazásának gyakorisága (%)

Forrás: Kérdőíves felmérés (2020)

3.2. A különböző oktatási módszerek hatékonyságának és eredményességének megítélése

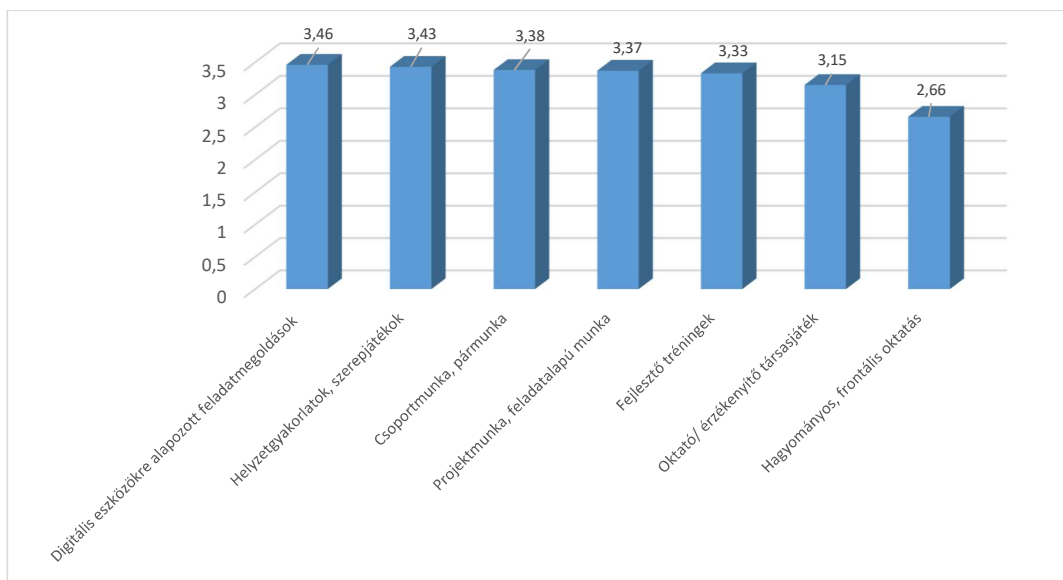
Az egyes oktatási módszerek alkalmazásának gyakoriságánál láthattuk, hogy egyrészt nyitottak a pedagógusok a különböző nemformális tanítási módszerek alkalmazására, másrészt viszont továbbra is kiemelkedő mértékű a hagyományos, frontális oktatás gyakorlata, a válaszadók háromnegyede gyakran vagy szinte mindig (minden óráján) alkalmazza a tanárt központi szerepbe helyező, a diákot passzív befogadó szerepbe kényszerítő frontális tanítást. Ugyanakkor kutatási eredményeink rávilágítanak arra a paradox helyzetre, hogy bár alkalmazásában a leggyakoribb, a mai tizenévesek tanítására, készség- és képességfejlesztésére irányuló hatékonyságát, eredményességét tekintve viszont a legkedvezőtlenebbül megítélt oktatási módszer, a válaszadók összességében kétötöde negatívan értékelte. Egyetlen más módszer hatékonyságának, eredményességének megítélése sem volt még közel sem ennyire kedvezőtlen, jól mutatják ezt a négyes skála értékeinek megoszlásai, illetve az átlagértékek alakulása (2. és 3. ábra). Az általános és középiskolások tanítására való alkalmasság tekintetében a nonformális oktatási módszerek mindegyike négyes skálán hármas feletti átlagértéket kapott, kiemelkedő arányban tartják a válaszadók teljes mértékben eredményesnek/hatékonnak a digitális eszközökre alapozott feladatmegoldásokat, az egymással való kooperációra, együttműködésre alapuló csoportmunkát és a helyzetgyakorlatokat, szerepjátékokat is, a válaszadók fele, illetve közel fele értékelte így e módszereket. A legkevésbé alkalmazott és ennek következtében a legkevésbé is ismert módszerek, az oktató társasjátékok és a fejlesztő tréning eredményességének és hatékonyságának megítélésében figyelhető meg a legnagyobb bizonytalanság. Kétségtávol ezt mutatja, hogy e módszerek esetében kiemelkedően magas a nem válaszolók aránya, a kérdőívet

kitöltők közel negyede, illetve harmada nem értékelte e módszereket (2. ábra), ami jól mutatja, hogy a pedagógusok jelentős részének nincs közvetlen tapasztalata e téren. Ugyanakkor a hármas feletti átlagértékek azt mutatják, hogy a választ adók döntően inkább vagy teljes mértékben hatékonynak és eredményesnek tartják a tizenévesek oktatására, kompetenciáik fejlesztésére ezeket az eszközöket is.

2. ábra: A különböző oktatási módszerek mai tizenévesek tanítására, készség- és képességfejlesztésére irányuló hatékonysága és eredményessége megítélésének alakulása (%)

Forrás: Kérdőíves felmérés (2020)

3. ábra: Az egyes oktatási módszerek hatékonysága és eredményessége a válaszadók szerint, átlagértékek

Forrás: Kérdőíves felmérés (2020).

Megjegyzés: Négyes skálán, ahol 1: egyáltalán nem hatékony/nem eredményes; 2: inkább nem hatékony/nem eredményes; 3: inkább hatékony/ eredményes; 4: teljes mértékben hatékony/ eredményes

3.3. A nonformális és informális tanulási módszerek, illetve az élményalapú interaktív módszerek alkalmazásának előnyei és hátrányai

A nemformális és élményalapú interaktív módszerek alkalmazásának és hatásának, eredményességének megítélése mellett e módszerek előnyeinek és hátrányainak megfogalmazására, beazonosítására kértük a pedagógusokat. A kérdést nyitott kérdésként tettük fel, így a válaszadóknak lehetősége nyílt arra, hogy saját szavaikkal mondják el véleményüket. Előnyöket a megkérdezettek közül 58-an, míg hátrányt 46-an neveztek meg.

A megnevezett előnyökben tökéletesen visszaköszönnek az élményalapú, tapasztalatalapú oktatási módszerekről a szakirodalmakban leírtak, válaszadóink elsősorban az alábbiakat emelték ki: az élményalapú módszerek érzelmileg is bevonják a tanulókat, könnyebb elmélyülést és mélyebb bevéődést eredményezhetnek, önállóbb munkavégzésre és gondolkodásra sarkallnak, több sikerélményt nyújtanak a diákok (mindenki!) számára, érdekesebbé teszik az oktatást, nagyobb mértékben fenntartják a motivációt, kreativitásra ösztönöznek, lehetővé teszik a stresszmentes **örömteli tanulást**. Olyan helyzeteket teremtenek, amelyekben észrevétlenül tanulnak a gyerekek. A megfogalmazott előnyök másik csoportja alapvetően főként a szociális kompetenciák fejlesztésének lehetőségeire irányul: ezek a módszerek fejlesztik az alkalmazkodó képességet, a társas kapcsolatokat, társas együttműködést, a verbális és nonverbális kommunikációt, mások tiszteletére, elfogadására, toleranciára nevelnek, elősegítik a beilleszkedést, továbbá lehetővé teszik a közösségi élményszerzést, ezáltal közösségfejlesztő hatásúak.

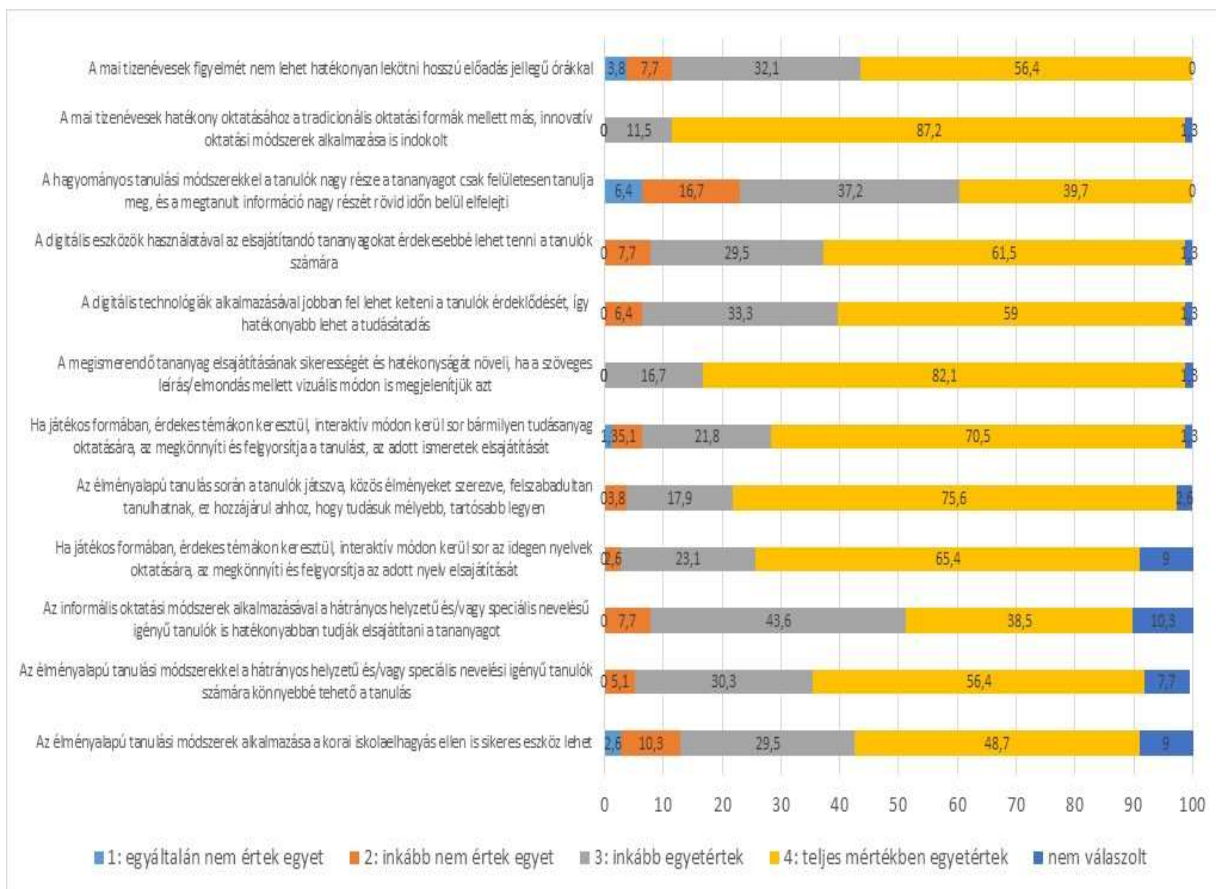
Az említett hátrányokat alapvetően három csoportba lehet sorolni: 1) a gyerekekkel; 2) a pedagógussal és a számonkéréssel; illetve 3) a feltételekkel kapcsolatos negatívumokra. A gyerekekkel kapcsolatosan megnevezett hátrányok elsősorban azt hangsúlyozták, hogy az interaktív módszerek az introvertált gyerekek számára frusztrálóbbak lehetnek, illetve előfordulhat, hogy „az ügyesebb, bátrabb, képzetesebb jobban érvényesül, elnyomhatja a csendesebbet, szerényebbet”; de említésre került a motivációhiány és az is, hogy a tanulók „nem veszik komolyan”, „játéknak tartják” az élményalapú módszereket. Megfogalmazódott olyan vélemény is, hogy „ha eltolódik a hangsúly a kooperatív tanulás irányába, nem tanul meg önállóan dolgozni, pedig a vizsgákon egyénileg kell helytállnia” a diáknak. A pedagógussal és a számonkéréssel kapcsolatos hátrányok közé soroltuk azokat a véleményeket, amelyek azt fejezték ki, hogy nehezebben megszervezhetőek, komoly felkészülést, több előkészítést és hosszabb időt igényel a pedagógusok oldaláról a nonformális és informális módszerek alkalmazása, ugyanakkor nehezebb kontrollálni a gyerekeket, fegyelmet és rendet tartani, valamint nehezebb mérni, számonkérni is az így átadott ismeretanyagot. A feltételekkel kapcsolaton a technikai lehetőségek, pl. infokommunikációs eszközök hiányát, valamint a megfelelő helyszín biztosításának nehézségeit és az időkeret problémáit (pl. „a hagyományos oktatásban alkalmazott 45 perces időkeretet nehéz/szinte lehetetlen betartani.”) emelték ki válaszadóink.

3.4. A nemformális és élményalapú tanulási módszerekkel kapcsolatos attitűdök és vélemények

Kérdőívünkben különböző, a hagyományos, illetve a nemformális, élményalapú és digitális eszközökön alapuló oktatási módszerekkel kapcsolatos állításokkal való egyetértés mértékét mértük, melyekkel feltevésünk szerint feltárhatók az e módszerekkel kapcsolatos további vélemények, attitűdök. Összesen 19 állítást fogalmaztunk meg, melyek egy része a pedagógiai vonatkozások (pl. motiváció, tudásátadás hatékonysága) megítélésére vonatkozik, melyek között külön foglalkozunk a hátrányos helyzetű tanulók tudáselsajátításának, tanulmányi sikerességének kérdéskörével is. Az állítások másik része a szociális érzékenység, társas készségek, kapcsolatok, közösségiség, identitásépités vonatkozásában került megfogalmazásra.

3.4.1. Pedagógiai vonatkozású állítások

A 4. ábrán jól látható, hogy az általunk megfogalmazott állításokkal válaszadóink döntő többsége egyetért, számos esetben ez a teljes mértékű egyetértés határozott mértékű, kiemelkedő fölénnyel jelenti.

4. ábra: Pedagógiai vonatkozású állításokkal való egyetértés mértéke

Forrás: Kérdőíves felmérés (2020)

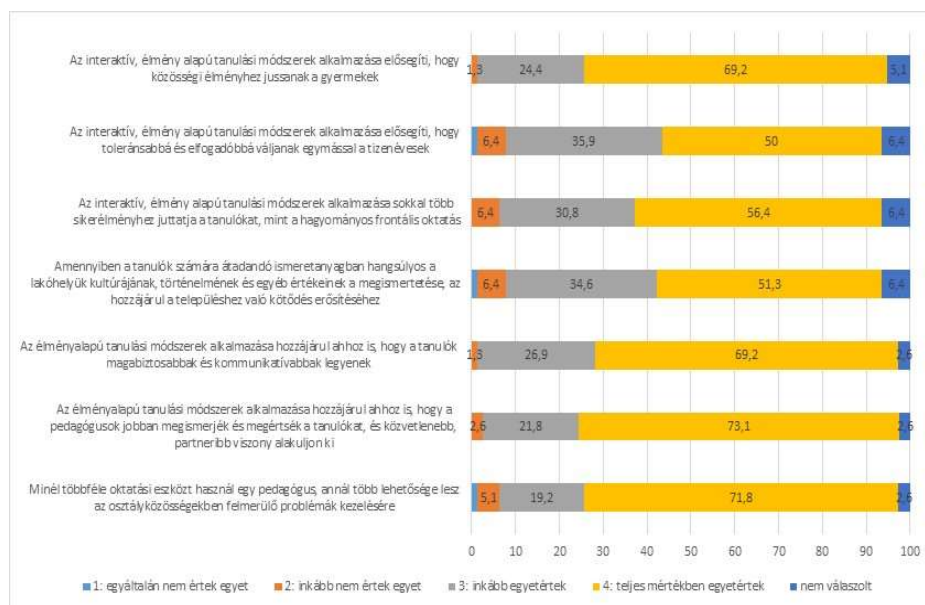
A kérdőívet kitöltő pedagógusok körében gyakorlatilag teljes az egyetértés abban, hogy a mai tizenévesek hatékony oktatásához a hagyományos oktatási formák mellett más, innovatív oktatási módszerek alkalmazása is indokolt (átlagérték 3,88). Kiemelkedő a vizualitás fontosságával, szerepével egyetértők aránya is, kivétel nélkül a kutatásban részt vevő minden pedagógus úgy gondolja, hogy a tananyag elsajátításának sikerességét, hatékonyságát nagyban növeli a tananyag vizuális megjelenítése. A válaszadók háromnegyede, illetve közel háromnegyede teljes mértékben egyetért azzal is, hogy az élményalapú tanulás során a tanulók játszva, közös élményeket szerezve, felszabadultan tanulhatnak, ami hozzájárul ahhoz, hogy tudásuk mélyebb, tartósabb legyen, és hogy a játékos formában, interaktív módon való oktatás megkönnyíti és felgyorsítja a tanulást, az adott ismeretek elsajátítását.

Tulajdonképpen csak három állítás esetében mondható az el, hogy a válaszadók kevesebb, mint fele ért teljes mérték egyet az állítással, de ezen esetekben is az egyetértés dominál, bár jelentősebb mértékben megjelenik az egyet nem értés is. Ez utóbbi egyrészt a hagyományos tanulási módszerekkel való tudásrögzítés kisebb mértékű hatékonyságára vonatkozó állítás esetében figyelhető meg (a válaszadók közel negyede nem ért ezzel egyet). Másrészt az élményalapú tanulási módszerek korai iskolaelhagyást pozitívan befolyásoló hatásával

kapcsolatosan szkeptikus a kérdőívet kitöltő pedagógusok 13%-a. A többihez képest lényegesen alacsonyabb (38,5%) a teljes mértékben egyetértők hányada „Az informális oktatási módszerek alkalmazásával a hátrányos helyzetű és/vagy speciális nevelési igényű tanulók is hatékonyabban tudják elsajátítani a tananyagot” állítással. Úgy tűnik tehát, hogy a pedagógusok jelentős része korántsem gondolja azt, hogy az innovatívabb tanítási módszerek alkalmasabbak, hatékonyabbak vagy sikeresebbek lennének a különböző hátrányokkal küzdő fiatalok felzárkóztatására, oktatására.

3.4.2. Szociális készségekkel, társas kompetenciákkal kapcsolatos állítások

A nem tudásalapú állítások esetében is elmondható, hogy döntő mértékű, szinte kizárólagos az egyetértés, és többnyire az 50 százalékot meghaladó a teljes mértékben egyetértők aránya (5. ábra). Válaszadóink kiemelkedő hányada (közel háromnegyede) véli úgy, hogy az élményalapú tanulási módszerek alkalmazása hozzásegíti őket ahhoz, hogy 'közelebb' kerüljenek a tanulókhöz, jobban megismerjék és megértsék őket, illetve hogy ez a fajta, a diákok nem csak passzív befogadóként, hanem aktív szereplőként tételező munkakapcsolat lehetőséget tud teremteni arra is, hogy közvetlenebb, partneribb viszony alakuljon ki a tanulók és a pedagógusok között. A kutatásban résztvevők döntő hányada azzal is teljes mértékben egyetért, hogy a különböző oktatási módszerek, eszközök ötvözése, alkalmazása nemcsak a hatékony tudásátadásban lehet segítségére, hanem az osztályközösségben felmerülő (akár magatartásbeli, akár tanulási) problémák, konfliktusok kezelésére is több lehetőséget ad. Az interaktív, élményalapú tanulási módszerek alkalmazása közösségi élményekhez juttatja a gyerekeket, fiatalokat, ami jobban összekovácsolja őket. Olyan készségeiket, képességeiket, szociális és társas kompetenciáikat is fejleszti, amelyek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy sikeresebbek, magabiztosabbak, kooperatívabbak és elfogadóbbak legyenek. Amennyiben a tanulók számára átadandó ismeretanyagban hangsúlyosan tud megjelenni a lakóhelyük kultúrájának, történelmének és egyéb értékeinek a megismertetése, az hozzájárul személyiségük, identitásuk formálásához, a településhez való kötődés erősítéséhez. Az 5. ábrán látható, hogy mindezen állításokkal a válaszadó pedagógusok legalább fele teljes mértékben, további meghatározó hányada pedig inkább egyetért. Az egyet nem értők aránya összességében sem éri el egyetlen állítás esetében sem a 10 százalékot.

5. ábra: Szociális készségekkel, társas kompetenciákkal, relációkkal kapcsolatos állítások
Forrás: Kérdőíves felmérés (2020)

Összegzés

Kutatási eredményeink nagyban alátámasztják, hogy a pedagógiai munkában a hagyományos frontális típusú oktatás mellett szükség van az élményalapú, innovatív nemformális tanítási módszerekre, illetve a digitális technológián alapuló eszközök, módszerek alkalmazására. Jól kifejezi ezt egyik válaszadónk e módszerek előnyére irányuló véleménye: „A frontális munka ekkora anyagmennyiség és követelményrendszer mellett elengedhetetlen, önmagában azonban nem hatékony. Az élményekkel elmélyül a tudás, a megértés önállóan következik be, tehát hosszú távon megmarad.”

Eredményeink azt mutatják, hogy a kutatásban részt vevő pedagógusok nyitottak a nemformális módszerek alkalmazására, a frontális oktatás mellett jelentős részük rendszeresen alkalmaz interaktív, tanulóközpontú, az aktív tanulást előtérbe helyező módszereket, melyek hatékonyságát, eredményességét a tizenévesek oktatásában, készség- és képességfejlesztésében tulajdonképpen a frontális oktatás hatékonysága elé helyezik. Továbbá gyakorlatilag teljes az egyetértés abban, hogy a mai tizenévesek hatékony oktatásához a hagyományos oktatási formák mellett más, innovatív, élményalapú, tapasztalati tanulást is lehetővé tevő nemformális oktatási módszerek alkalmazása is indokolt és elengedhetetlen, ugyanakkor nem mehetünk el az mellett, hogy mindezek ellenére továbbra is kiemelkedő mértékű a hagyományos, a tanárt központi szerepbe helyező, a diákot passzív befogadó szerepbe kényszerítő frontális oktatás gyakorlata. A hagyományos oktatási keretek, a tananyag mennyisége, adott esetben a hiányzó módszertani ismeretek és a hagyományos tanár–diák szerep- és viszonyrendszer fenntartják a frontális oktatás szükségességét és gátját képezik a nemformális, különösen a speciálisabb módszertani tudást megkívánó tanítási módszerek terjedésének, általánossá/dominánssá válásának.

Irodalom

- Barsi Boglárka–Nárai Márta 2020. Okos (élhető) települések perspektívái egy hátrányos helyzetű térségben. In: Reisinger Adrienn–Kecskés Petra–Buics László (szerk.): "Kreatív ipar, digitális gazdaság" A Kautz Gyula Emlékkonferencia elektronikus formában megjelenő kötete. Győr: Széchenyi István Egyetem. 1–13.
- Bethlenfalvy Ádám–Cziboly Ádám 2014. Színházi nevelési programok és a társadalmi részvételre nevelés. *Civil Szemle* XI(4): 5–18.
- B. Szabó Edina 2013. *A negyedik ipari forradalom*.
http://www.innoteka.hu/cikk/a_negyedik_ipari_forradalom.836.html#top (Letöltés ideje: 2020.04.20.)
- Cziboly Ádám 2010. *DICE – a kocka el van vetve. Kutatási eredmények és ajánlások a tanítási színház és dráma alkalmazásával kapcsolatban*. Budapest: DICE Konzorcium.
- Kolossai Nedda 2016. A gyermekkultúra jelene című tanulmányában. In: Kolosai Nedda–M. Pintér Tibor (szerk.): *A gyermekkultúra jelen(tőség)e*. Budapest: ELTE Tanító- és Óvóképző Kar. 9–27.
- Lengyelne Molnár Tünde–Racsco Réka–Szűts Zoltán 2021. A kommunikációs kompetencia fejlesztésének új lehetőségei: digitális történetmesélés LEGO® eszközzel. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat* 1: 327–339.
- L. Ritók Nóra 2016. Művészettel az integráció felé az Igazgyöngy Alapítvány terepi tapasztalatai alapján. In: Kolosai Nedda–M. Pintér Tibor (szerk.): *A gyermekkultúra jelen(tőség)e*. Budapest: ELTE Tanító- és Óvóképző Kar. 43–57.
- Molnár, Gy. 2015. *Korszerű technológiák az oktatásban*. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013-0002_korszeru_technologiak_az_oktatasban/adatok.html (letöltve: 2021.04.25.)
- Nárai Márta 2009. Gondolatok a regionális identitásról — identitáselemek a nyugat-dunántúli régióban. *Tér és Társadalom* 4: 137–159.

- Paasi, Anssi 2003. Region and Place: regional identity in question. *Progress in Human Geography* 4: 475–485.
- Raagmaa, Garri 2002. Regional identity in Regional Development and Planning. *European Planning Studies* 1: 55–76.
- Székely Levente–Szabó Andrea (szerk.) 2016. *Magyar Ifjúság kutatás 2016. Az ifjúságkutatás első eredményei*. Budapest: Új Nemzedék Központ.
http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf (Letöltés ideje: 2020.04.20.)
- Takács Anett–Csimáné Pozsegovics Beáta 2016. Marc Chagall világa. Egy kiállítás múzeumpedagógiai lehetőségei, avagy művészettel nevelés múzeumi környezetben. In: Kolosai Nedda–M. Pintér Tibor (szerk.): *A gyermekkultúra jelen(tőség)e*. Budapest: ELTE Tanító- és Óvóképző Kar. 290–304.
- Tímár Borbála 2016. Médiapedagógia, médiaélmény – tudatosság a média használatában. In: Kolosai Nedda–M. Pintér Tibor (szerk.): *A gyermekkultúra jelen(tőség)e*. Budapest: ELTE Tanító- és Óvóképző Kar. 259-271.
- Váczy Zsuzsa 2012. Fejlesztési lehetőségek nem formális tanulási környezetben. *Új Pedagógiai Szemle* 1. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/fejlesztesi-lehetosegek-nem-formalis-tanulasi-kornyezetben> (Letöltés ideje: 2020.04.20.)